

מעשה שבת – שימוש במלאכה שנעשתה בשבת

מקור וביאור האיסור

התורה אוסרת לעשות מלאכות בשבת – שנאמר "לא תעשה כל מלאכה...". אבל אם המלאכה כבר נעשתה, בין אם זה נעשה באופן המותר כגון לחולה, ובין אם זה נעשה באופן האסור תוך כדי חילול השבת, מותר מהתורה להשתמש בתוצאה של המלאכה.

כדי להרחיק את האדם מעשיית מלאכה האסורה בשבת, אסרו חכמים להשתמש במלאכה שנעשתה באיסור בשבת, ופעמים שאסרו להשתמש גם במלאכה שנעשתה בהיתר בשבת, וזה נקרא בלשון חכמים – "מעשה שבת".

מעשה שבת של גוי

גוי שעשה מלאכה בשבת: אם עשו זאת בשביל יהודי, אסור להנות מהמלאכה הזו עד צאת השבת בכדי שיעשו – גם במוצ"ש אסור להנות מהמלאכה מיד, אלא צריך להמתין את הזמן שלוקח להכין את המלאכה, כיון שאם נתיר להשתמש במלאכה מיד במוצ"ש, יבואו לבקש תמיד מגוי, כדי שיהיה מוכן מיד במוצ"ש (שו"ע בסי' שכ"ה סעיף ו. וסי' שיח ס"ק ה במשנ"ב).

גוי שעשה מלאכה לצורך חולה: אף שמותר לבקש מגוי שיעשה מלאכה עבור חולה בשבת, אסור ליהודי בריא להנות מהמלאכה הזו בשבת עצמה, שמא הגוי ירבה בשבילו, אבל בסוג מלאכה כזו שאין מה להרבות בשבילו, כגון שהדליק אור או מזגן עבור החולה, שבדיוק מאותה פעולה שהחולה נהנה, גם הבריא יכול להנות, אין בזה חשש שמא ירבה ומותר להנות מהמלאכה בשבת (סי' שי"ח סעיף ב).

מעשה שבת של יהודי

שימוש במלאכה האסורה מהתורה

יהודי שעשה מלאכה בשבת במזיד (כלומר שעשה פעולה מסויימת בשבת אף שידע שהיא אסורה) – אסור לו להשתמש באותה מלאכה לעולם, אך אחרים יכולים להשתמש בזה מיד בצאת השבת.

יהודי שעשה מלאכה בשוגג (שעשה פעולה מסויימת שחשב שהיא מותרת, או ששכח ששבת היום), אסור להשתמש בתוצאות של המלאכה הזו בשבת. ובצאת השבת מותר לו ולשאר האנשים להשתמש בזה (סי' שי"ח סעיף א. ועיין במשנ"ב בס"ק ז שכתב שבמלאכה בשוגג במקום הצורך אפשר להשתמש במלאכה בשבת עצמה).

דוגמאות

מי שנטע נטיעה בשבת במזיד: חייב לעקור את הנטיעה במוצ"ש.

כיבס בגד מלוכלך: מי שהסיר כתם מבגד בשבת במזיד, אסור לו ללבוש בגד זה עד שיכבסו שוב (שלא יהנה מהכיבוס שעשה בשבת), ואם לא ידע שאסור לנקות את הבגד, בשבת אסור ללבוש את הבגד, אבל בצאת השבת יהיה מותר, ולבני אשכנז, אם אין לו בגד אחר מותר לו ללבוש את הבגד הזה גם בשבת.

מעשה שבת – שימוש במלאכה שנעשתה בשבת

תיקנו זרם חשמלי בשבת על ידי יהודי: אם אירעה הפסקת חשמל בשבת, וטכנאים יהודים תיקנו את התקלה על ידי מלאכות דאורייתא, אם עשו בהיתר, כגון שיש שם באזור חולים, מותר להנות מהחשמל. אך אם תיקנו באיסור, אסור להנות מהחשמל, ובכלל זה אסור לאכול מהאוכל שהתחמם תוצאה מהתיקון... (דוגמאות המובאות בספרי הפוסקים).

שימוש במלאכה האסורה מדרבנן

יהודי שעשה בשבת פעולה האסורה מדרבנן במזיד, בשבת אסור להשתמש במלאכה, ובצאת השבת מותר לכולם.

יהודי שעשה בשבת מלאכה האסורה מדרבנן בשוגג, מותר לכולם להשתמש במלאכה בשבת עצמה (סי' שיח סעיף א. במשנ"ב ובביאור ה"י ד"ה המבשל בשבת. חזו"ע שבת ח"ה עמ' ב).

אומנם יש שלושה איסורים שבהם החמירו חכמים מאד ואסרו להשתמש בהם בשבת אפילו אם עשו אותם בשוגג:

שהיה – מי שהניח את קדירתו על האש בערב שבת באופן האסור.

חזרה – מי שמחמם אוכל בשבת באופן האסור (שו"ע רנג סעיף א).

הטמנה – המטמין את קדירתו בשבת או בערב שבת באופן האסור (שו"ע רנ"ז סעיף א).

דוגמאות

ייבוש בגדים בשבת: חכמים אסרו לתלות בגדים רטובים בשבת לייבוש, שמא יחשדו בו שכיבסם בשבת, ואם תלה את הכביסה הרטובה בשבת, אם עשה זאת במזיד, אסור ללבוש את הכביסה הזו בשבת. ואם עשה זאת בשוגג מותר (הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ט).

סחט תפוז בשבת לכוס: מי שסחט בשבת תפוז לכוס (-איסור דרבנן), אם עשה זאת במזיד אסור לשתות את במוץ בשבת, אלא רק בצאת השבת. אך אם לא ידע שזה אסור מותר לשתות אף בשבת.

נספחים

יהודי שעשה במזיד מלאכה בשבת עבור אחרים: למדנו, שכאשר יהודי עשה מלאכה מהתורה במזיד, קנסו אותו חכמים שיהיה אסור לו להשתמש במלאכה הזו לעולם, נשאלת השאלה, אם יהודי עשה בשביל משהו אחר, האם לאותו אחד שעשו בשבילו גם יהיה אסור להנות מהמלאכה הזו לעולם, כיון שגם זה חלק מהרצון של עושה המלאכה וגם בזה יש סברא לקנוס אותו כדי שמחשבתו לא תתממש. או שהולכים לפי הבן אדם שעשו בשבילו, שהוא לא שותף לפשע הזה, והוא לא חילל את השבת במזיד.

אומר הכתב סופר: אם יהודי עושה מלאכה עבור אחרים באופן קבוע במזיד, קונסים את כולם שאסור להשתמש במלאכה הזו לעולם, כיון שאם נתיר להשתמש במלאכה הזו יבואו לבקש ממנו גם להבא שיחלל שבת עבורם בשביל עשיית המלאכה. אבל אם היהודי עשה

מעשה שבת – שימוש במלאכה שנעשתה בשבת

מלאכה עבור אחרים במזיד באופן חד פעמי, מותר לאותם אנשים להשתמש במלאכה הזו, כיון שבמקרה כזה אין חשש שיבואו לבקש ממנו שימשיך לחלל שבת עבורם.

ואפילו אם היהודי עשה את המלאכה באופן חד פעמי, אם הוא יהודי שמחלל שבת באופן קבוע יש צד לאסור עולמית להשתמש במלאכה שלו.

ולכן, צריך להיזהר מלהנות משמיעת תחזית מזג אויר שהוקלטה בשבת על ידי יהודי וכן לא לצפות או להאזין לכל מיני הקלטות שהוקלטו בשבת על ידי יהודי... (עי' באורחות שבת פרק כה בסוף. וביחווה דעת ח"ז סי' סב-סג. ובחוט שני פכ"ב – מעשה שבת).

וכן יהודי שביקש מגוי שיעשה מלאכה עבורו בשבת, אסור להנות מהמלאכה הזו עד צאת השבת בכדי שיעשו. למה צריך להמתין בכדי שיעשו? כי שהיהודי לא יהנה ממה שהגוי עשה בשבת, ואם יוכל להשתמש בזה מיד במוצ"ש, יש כאן הנאה של הזמן.

אכן, אם מדובר במקרה שהגוי צילם אירוע שהיה בשבת, אין משמעות לקנס של בכדי שיעשו, שהרי יד הנאה ממה שהוגי עשה בשבת – התמונות מהאירוע, ואם נתיר לו להנות מהתמונות הללו, היהודי עלול להמשיך לבקש מהגוי שיעשה לו מלאכות בשבת, ועל כן יש שאמרו שצריך לאסור את התמונות הללו עולמית (אורחות שבת שם בשם הגרי"ש אלישיב).